

Antoon van Aken

FALL ROT

De val van Frankrijk in 1940

Copyright ©Antoon van Aken 2024 Alle rechten voorbehouden

ISBN 9789465016061

Afbeelding omslag: De intocht van Duitse troepen in Parijs, 14 juni 1940.

INHOUDSOPGAVE

Proloog	p. 5
Deel 1 5 – 16 juni 1940	p. 11
Deel 2 16 – 25 juni 1940	p. 135
Noten	p. 247
Geraadpleegde literatuur	p. 251
Kaarten	p. 253
Duitse commandostructuur	p. 256
Franse commandostructuur	p. 257
Bibliografie	p. 259

PROLOOG

Op 28 juni 1919 eindigde de Grote Oorlog, die meer dan vier jaar had geduurd, met de ondertekening van het verdrag van Versailles. In de jaren daarna werden nog afzonderlijke verdragen met Hongarije, Turkije, Bulgarije en Oostenrijk afgesloten. In 1922 waren de laatste verdragen getekend en kon de Grote Oorlog definitief als beëindigd worden beschouwd.

Het verzet tegen het verdrag van Versailles laaide in Duitsland tot 1924 nog regelmatig ongemeen fel op. Daarna werd ook Duitsland meegevoerd op de golf van internationale hoogconjunctuur die tot 1929 duurde. In oktober van dat jaar stortte de Amerikaanse beurs in en al snel werden ook andere landen meegesleurd in de economische malaise. Het spook van de werkloosheid strekte zijn magere vingers over de wereld uit. Europa leed zwaar onder de gevolgen.

Ook Duitsland ontkwam niet aan de neergang. De bejaarde president Paul von Hindenburg en de achtereenvolgende kabinetten hadden geen antwoord op de diepe economische crisis waarin het land werd gestort. Daardoor kregen ultrarechtse en ultralinkse groeperingen de wind vol in de zeilen. Vooral de uitstekend georganiseerde nationaalsocialisten onder Adolf Hitler sponnen garen bij de ellende. Ze veroverden zo'n groot aantal zetels in de *Reichstag* dat von Hindenburg uiteindelijk in januari 1933 Hitler opdroeg een kabinet te formeren. Toen die daarin slaagde en vervolgens de republiek van Weimar binnen enkele maanden verving door een dictatuur, had de dementerende von Hindenburg daar geen antwoord meer op. Direct na diens overlijden in augustus 1934 nam Hitler als *Führer*, waarin de functies van president en premier werden verenigd, de teugels van het Duitse Rijk in handen. Ook werd hij opperbevelhebber van het leger. Alle militairen in het rijk dienden een eed van trouw aan hem af te leggen

Hitler had zijn politieke ideeën in een nogal warrig betoog met de titel *Mein Kampf* vastgelegd en eenmaal aan de macht begon hij het daarin verwoorde politieke programma met grote voortvarendheid uit te voeren. Globaal kwam dat programma erop neer dat Duitsland de ketenen van Versailles moest afwerpen door Duitse minderheden in de omringende staten weer onder Duits bestuur te brengen en het land economisch op eigen benen te laten staan. Het moest Duitsland bevrijden van mogelijke geallieerde blokkades die het rijk in de Grote Oorlog op de rand van de hongerdood hadden gebracht. Het streven naar economische onafhankelijkheid kon volgens Hitler worden gerealiseerd door de teruggave van de koloniën die Duitsland in

1919 waren afgenomen, of door het veroveren van grote gebieden in het oosten.

Een belangrijk punt op Hitlers agenda was een virulent antisemitisme, dat vooral gemotiveerd werd door de wijdverbreide, maar onbewezen gedachte dat Duitsland de Grote Oorlog verloren zou hebben door een joods-bolsjewistisch complot. Om herhaling te voorkomen moest Duitsland zich volgens Hitler ontdoen van de joden. Over de vraag hoe dat moest gebeuren was hij in *Mein Kampf* al duidelijk: door ze het land uit te zetten en wanneer dat niet mogelijk was door totale vernietiging.

Direct na de machtsovername door Hitler en zijn nationaalsocialisten, werd gestart met het afschudden van de ketenen van het verdrag van Versailles. Duitsland verliet in 1933 de Volkenbond, weigerde nog mee te werken aan herstelbetalingen en bezette in 1936 het gedemilitariseerde Rijnland. De geallieerden protesteerden hevig tegen de schending van deze bepalingen in het verdrag, maar daar bleef het bij. Tot daden, dat wil zeggen een militaire operatie, kwam het niet.

De joden in Duitsland zagen zich al snel geconfronteerd met een antisemitisch programma dat hen langzaam maar zeker uit het openbare leven moest verwijderen. Ze werden uit belangrijke functies gezet en in 1935 werd een rassenwet aangenomen die het mogelijk maakte om hun rol in de samenleving nog verder te marginaliseren.

Het economisch herstel dat gepaard ging met de machtsovername van de nationaalsocialisten, kortweg nazi's, was echter indrukwekkend. De werkloosheid verdween als sneeuw voor de zon en de gewone Duitser, die zwaar had geleden onder de recessie, kreeg het in ijlt tempo steeds beter. Oppositie tegen de dictatuur was er daardoor nauwelijks. Dat dit herstel onder andere gerealiseerd werd door een snelle uitbreiding van het leger en het opzetten van een bewapeningsindustrie, kreeg vrijwel geen kritiek.

Vanaf september 1937 begon Hitler op een oorlog aan te sturen. Om zijn veroveringsplannen te kunnen realiseren was steun van Italië echter onontbeerlijk. De Duitse dictator slaagde daar glorieus in toen hij Mussolini in diezelfde maand groots in Berlijn onthaalde. De Italiaanse dictator was zo onder de indruk dat hij op 6 november 1937 in Rome een anti-cominternpact met Duitsland sloot. Daarmee gaf hij aan Hitler het felbegeerde signaal dat die zijn gang kon gaan. Italië zou hem geen strobreed meer in de weg leggen.

Nadat in maart 1938 eerst Oostenrijk bij het Duitse rijk was ingelijfd, richtte Hitler zijn pijlen op Tsjechoslowakije. Frankrijk en Groot-Brittannië

hielden aanvankelijk ferm stand door te verklaren dat elke aantasting van de soevereiniteit van Tsjechoslowakije oorlog betekende, maar gingen in het najaar van 1938 toch akkoord met het onder Duits bestuur stellen van gebieden waar veel Duitsers woonden. De Tsjechen waren woedend, maar hadden niet de militaire middelen om het alleen tegen de *Wehrmacht* op te nemen.

Het rücksichtslos aansturen op een oorlog, activeerde in Duitsland enkele haarden van verzet die zich concentreerden binnen het ministerie van Buitenlandse Zaken en rond figuren als generaal Franz Halder en admiraal Wilhelm Canaris binnen de *Wehrmacht*. Er waren zelfs in september 1938 al plannen om Hitler te arresteren, maar toen op het laatste moment een oorlog werd afgewend, bleven die plannen onuitgevoerd.

In maart 1939 gaf Hitler opdracht om het overgebleven deel van Tsjechië in te lijven als protectoraat en Slowakije als vazalstaat te laten voortbestaan. Een maand later werd het Memelland, een strook land tussen Litouwen en Oost-Pruisen, nog bij Duitsland ingelijfd, maar daarmee overspeelde Hitler zijn hand. Toen hij in de zomer van 1939 Polen bedreigde met als voorwendsel dat de Duitse minderheden daar onheus werden behandeld, lieten Groot-Brittannië en Frankrijk weten dat de nieuwe eisen van de Duitse dictator onacceptabel waren. Voor hen was de maat vol.

Met een voor onmogelijk gehouden politieke manoeuvre slaagde Hitler er in augustus 1939 in met de Sovjet-Unie een niet-aanvalsverdrag te sluiten. In dit naar de ministers van buitenlandse zaken genoemde Molotov-Ribbentropact was nog een geheime bijlage opgenomen, waarin de verdeling van Oost-Europa door Hitler en Stalin min of meer was vastgelegd. Polen zou worden verdeeld en de Baltische staten zouden binnen de invloedssfeer van de Sovjet-Unie komen te liggen.

Op 1 september 1939 viel het Duitse leger Polen binnen. Twee dagen later, op zondag 3 september 1939, verklaarden Groot-Brittannië en Frankrijk Duitsland de oorlog. Hitler, die had verwacht dat de geallieerden zich ook ditmaal afzijdig zouden houden, begreep dat hij verkeerd had gegokt, maar besloot toch om het offensief in Polen voort te zetten.

Het Poolse leger bezweek razendsnel onder de slagen van de modern uitgeruste *Wehrmacht*. Begin oktober 1939 gaven de laatste Poolse troepen zich over. Het land werd daarna verdeeld tussen het Duitse rijk en de Sovjet-Unie. Het westelijk deel ging naar de Duitsers en werd voor een belangrijk deel geannexeerd, het oostelijk deel naar de Sovjets. Daartussen creëerde Hitler een *Generalgouvernement* dat in de toekomst een slavenstaat moest

worden van het Groot-Duitse Rijk, waarin de Polen, door *SS-Einsatzkommandos* ontdaan van de elite, werden gereduceerd tot werkslaven voor hun Duitse bazen.

In de geallieerde hoofdkwartieren werd de ineenstorting van Polen met ontsteltenis gadeslagen. Met name het Franse opperbevel was ervan uitgegaan dat de Polen het zeker zes maanden zouden uithouden, waarna de Duitsers met een grootschalig offensief in het westen op de knieën kon worden gedwongen. Dat plan was daardoor na enkele weken al onuitvoerbaar geworden.

Hitler probeerde van de geallieerde verwarring te profiteren door, nadat Polen had gecapituleerd, met een hernieuwd vredesaanbod te komen, maar dat werd door Londen en Parijs afgewezen. Slechts door de onmiddellijke ontruiming van Polen konden de Duitsers de geallieerden nog aan de onderhandelingstafel krijgen. De Duitse dictator gaf daarna zijn generaals opdracht om een veldtocht tegen Frankrijk voor te bereiden. Een datum werd ook al genoemd: op zondag 12 november 1939 zou het offensief moeten beginnen.

Dit besluit wekte de ingedommelde oppositie binnen de Duitse militaire en ambtelijke top weer tot leven, Dit keer niet omdat men het offensief, waarbij ook het neutrale België en Nederland niet buiten schot zouden blijven, om ethische redenen afkeurde, maar veel meer omdat men vreesde dat de *Wehrmacht* niet opgewassen was tegen de gecombineerde kracht van Fransen en Britten. Bovendien bleek de oppositie verdeeld: sommigen wilden Hitler vermoorden, anderen arresteren en nog weer een groep koos voor obstructie. Uiteindelijk kwam men daardoor niet verder dan enkele krachteloze protesten, die door Hitler moeiteloos terzijde werden geschoven.

Slechts op het Duitse ministerie van Buitenlandse Zaken en binnen de *Abwehr*, de militaire inlichtingendienst, bleef een kleine groep actief. Kolonel Hans Oster bijvoorbeeld hield de Nederlandse en Belgische militaire attachés op de hoogte van de steeds wisselende aanvalsdata: nadat op 12 november 1939 de weersomstandigheden te slecht waren, werd het offensief door Hitler keer op keer uitgesteld.

In januari 1940 moest een Duits vliegtuig een noodlanding maken in België. Aan boord van het toestel het complete aanvalsplan van de *Wehrmacht*. Terwijl de geallieerden worstelden met de vraag of deze documenten wel echt waren, of als een afleidingsmanoeuvre moesten worden gezien, besloot Hitler het hele plan te herzien. Uiteindelijk kwam een gedurfd maar zeer ris-

kant concept van generaal Erich von Manstein bovendrijven als het meest kansrijke alternatief. De hoofdaanval, die aanvankelijk rond Luik zou plaatsvinden, werd verplaatst naar het zuidelijk deel van de Ardennen. *Kriegsspiele*, waarin op een reusachtige kaart de operatie werd nagespeeld, overtuigden ook de legerleiding, met name de generaals von Brauchitsch en Halder. Wilde het plan echter slagen, dan diende er niets mis te gaan. De geringste tegenslag kon de hele operatie laten uitlopen op een catastrofe.

Het slechte weer, de koude sloeg tijdens de winter van 1939 op 1940 genadeloos toe, dwong Hitler echter steeds opnieuw tot uitstel. Intussen begon hij zich ook ongerust te maken over de achilleshiel van de Duitse economie: de ijzerertsaanvoer vanuit Zweden. Omdat de Botnische Golf in de strenge winter volledig dichtgevroren was, vond het transport plaats vanuit de Noorse havenstad Narvik. Hoewel Noorwegen, net als België, Nederland en Zweden, neutraal was, vreesde Hitler dat de Britten en de Fransen een poging zouden doen om deze route af te snijden. Wanneer dat lukte dan werd de Duitse economie beroofd van een van haar belangrijkste grondstoffen en zou een voortzetting van de oorlog problematisch zo niet onmogelijk worden.

De geallieerden hadden dit zwakke punt tijdens de lange wintermaanden ook ontdekt en besloten na rijp beraad om de haven van Narvik met mijnen af te sluiten. De codenaam van deze operatie was *Wilfred*. Hitler was weliswaar niet op de hoogte van deze plannen, maar zijn vrees over een geallieerde aanval op Narvik in welke vorm dan ook, was inmiddels zo groot dat hij besloot tot een invasie van Noorwegen. Generaal von Falkenhorst belastte hij met het commando. De codenaam voor de operatie was *Weserübung*.

Op 7 april 1940 voer de Duitse vloot uit om bij de belangrijkste Noorse havensteden als Oslo, Stavanger, Bergen, Trondheim en Narvik troepen aan land te zetten. Twee dagen later vielen onderdelen van het Duitse leger Denemarken binnen. Het land capituleerde zonder vrijwel een schot te lossen binnen een dag.

Heel anders verliep de strijd in Noorwegen. Tegelijkertijd met de Duitse vloot stoomde een Brits eskader op naar Narvik om daar in het kader van operatie *Wilfred* mijnen te leggen. Voor de Noorse kust kwam het tot een grootschalig treffen tussen de Duitse en Britse oorlogsvloot; aan beide zijden waren de verliezen aanzienlijk. De Britten slaagden er echter nergens in de Duitse invasie een halt toe te roepen. De Noorse regering verwierp intussen een Duits ultimatum om te capituleren, vluchtte uit Oslo en streek uiteinde-

lijk in het noordelijk gelegen Tromsø neer. Het Noorse leger bood hier en daar fel verzet, maar bleek zonder geallieerde hulp niet opgewassen tegen de *Wehrmacht*. Die hulp kwam: Britten en Fransen zetten bij Namsos, Ádalsnes en Narvik troepen aan land, maar deze operaties waren zo slecht voorbereid en werden zo chaotisch uitgevoerd, dat Namsos en Ádalsnes na iets meer dan twee weken alweer moesten worden ontruimd.

Alleen bij Narvik slaagden Fransen en Britten erin de Duitsers in het nauw te drijven. De slotaanval op het stadje stond gepland voor zondag 12 mei 1940. Maar drie dagen eerder, in de avond van 9 mei 1940, vertrok uit Berlijn een trein met Hitler en de complete legerleiding aan boord en zette koers naar het westen. De lang verwachte aanval langs het westelijk front, door de Duitsers aangeduid met *Fall Gelb*, zou een dag later van start gaan.

Op 10 mei 1940 overschreden Duitse troepen de grenzen met Nederland, België en Luxemburg. Na vier dagen staken ze al de Maas over bij Sedan en Houx. Luxemburg legde als eerste de wapens neer. Op 14 mei 1940 capituleerde ook het Nederlandse leger. Regering en koningin weken uit naar Engeland. Veertien dagen later volgde België. De Belgische regering vluchtte naar Frankrijk, maar koning Leopold III besloot in België te blijven.

Tegen die tijd vochten de geallieerden een verloren strijd. Het plan van de Duitse generaal von Manstein verraste hen volledig. Grote delen van het Franse en Britse leger raakten ingesloten rond Duinkerken. De dreigende nederlaag dwong de geallieerden om ook alle troepen uit Noorwegen te evacueren. Korte tijd later legde ook het Noorse leger de wapens neer. Koning en regering vluchtten naar Engeland.

De Britten slaagden er nog wel in om hun *Expeditionary Force* voor het grootste deel uit Duinkerken te evacueren, maar de verliezen aan materieel waren enorm. Op 3 juni 1940 viel de havenstad in Duitse handen. De *Wehrmacht* maakte zich daarna op om de Fransen de genadeklap toe te dienen. Het aanvalsplan, met de codenaam *Fall Rot*, ging op 5 juni 1940 van start.

Deel 1

5 – 16 juni 1940

1. (kaart 1)

Om vier uur in de vroege ochtend van woensdag 5 juni 1940 opende de Duitse artillerie langs het front bij de Somme en de Aisne het vuur op de Franse stellingen, terwijl daarboven zwermen duikbommenwerpers met jankende sirenes hun dodelijke lading afwierpen. Het was een indrukwekkend gezicht.

‘Het eerste salvo,’ schreef de Duitse generaal Erwin Rommel, die vanuit een observatiepost het begin van het offensief gadesloeg, ‘werd op de tweede nauwkeurig afgevuurd. De inslagen van ontploffende granaten verlichtten de hemel en waren te zien van het ene eind van de horizon tot de andere.’

Kort daarna begonnen Duitse tanks, ondersteund door infanterie vanuit de bruggenhoofden bij Amiens, Abbéville en Péronne aan hun opmars naar het zuiden. Vrijwel tegelijkertijd liet Hitler via de radio een proclamatie uitgaan voor de Duitse bevolking.

“Ik heb bevolen,” zei de *Führer* met schorre stem, “dat de kerkklokken drie dagen geluid zullen worden. Moge dit geluid de gebeden begeleiden van de Duitse bevolking voor het offer van hun zonen, want deze ochtend hebben Duitse divisies en eenheden van de luchtmacht opdracht gekregen om de strijd voor de vrijheid en de toekomst van ons volk voort te zetten.”

Het offensief dat die ochtend begon, was er een in een reeks van drie. De top van het OKH, de generaals Walther von Brauchitsch en Franz Halder, wilden eerst de linkervleugel van het Franse leger ten noorden van de Seine insluiten. Deze taak moest worden uitgevoerd door Legergroep B onder bevel van kolonel-generaal Fedor von Bock. Tijdens de tweede fase, die volgens plan op 9 juni 1940 moest beginnen, zou het centrum van de Franse verdediging worden aangevallen door Legergroep A onder bevel van kolonel-generaal Gerd von Rundstedt. De derde fase, die nog weer een week later van start zou gaan, zou worden uitgevoerd door Legergroep C onder bevel van kolonel-generaal Ritter von Leeb. Deze aanval was gericht op de Maginotlinie. De plannenmakers bij het OKH gingen ervan uit dat de offensieven van 5 en 9 juni en de deelname van de Italianen aan de oorlog op 10 juni 1940 de machtige verdedigingswerken stormrijp zouden maken.

De Duitsers hadden hun pantser- en gemotoriseerde divisies in drie mobiele groepen samengevoegd: *Gruppe* Hoth en *Gruppe* Kleist stonden langs de bovenloop van de Somme opgesteld en moesten de Franse linkervleugel in de eerste dagen van de operatie verpletteren. *Gruppe* Guderian lag ten

zuiden van Namen in reserve en zou later, afhankelijk van het verloop van de strijd, bij Legergroep A aan de Aisne worden ingezet.

Terwijl de Franse soldaten zich schrap zetten, liet de Franse opperbevelhebber, generaal Maxime Weygand, een dagorder uitgaan waarin hij de troepen eraan herinnerde dat de oorlog met Duitsland nu in een beslissend stadium terecht gekomen was.

‘Officieren en soldaten van het Franse leger!’ schreef Weygand, ‘De strijd om Frankrijk is begonnen. Uw opdracht is om onze posities te verdedigen zonder aan terugtrekken te denken. Laat de gedachte aan ons land, dat zo brutaal door de binnendringer is geschonden, u tot het onwankelbare besluit brengen om stand te houden. Vecht voor de Franse grond en kijk alleen vooruit! Het lot van ons land, het behoud van onze vrijheid en de toekomst van onze zonen hangt af van uw standvastigheid.’ (1)

In Parijs kwam diezelfde ochtend het kabinet bij elkaar. De Franse premier, Paul Reynaud, was, nu het beslissende Duitse offensief begonnen leek, vast besloten om af te rekenen met alle opposenten en defaitisten die nog deel uitmaakten van zijn regeringsploeg. Als eerste richtte de premier zijn pijlen op zijn aartsrivaal, de minister van buitenlandse zaken Édouard Daladier. Aanleiding was een rapport van senator Henry Bérenger, de voorzitter van het comité voor buitenlandse zaken. In dat rapport liet Bérenger geen spaan heel van het optreden van Daladier. Het gedrag van de minister werd door Bérenger even kernachtig als vernietigend omschreven als zijnde een belediging voor de Franse diplomatie. Voor Daladier zat er na deze kwalificatie niets anders op dan de eer aan zichzelf te houden. Hij nam per direct ontslag, al ging dat met het nodige tumult. Tijdens een afscheidsbijeenkomst dezelfde dag beklagde Daladier zich tegenover Baudouin hevig over de gang van zaken.

“Hij verklaarde,” zei de nieuwe staatssecretaris, “dat hij niet oneervol bejegend wenste te worden. Hij was ervan overtuigd dat hij niets gedaan had wat hem verweten kon worden en dat hij ook als minister van oorlog zijn plicht had gedaan. Hij nam afscheid met de woorden dat hij nog steeds de achting genoot van zijn zonen en dat hij zich daardoor gesterkt voelde.”

Met het aftreden van Daladier kwam het einde aan een tijdperk. Gedurende de jaren dertig van de twintigste eeuw had hij een onmiskenbaar stempel gedrukt op de Franse politiek. Hoe de geschiedenis over hem zou oordelen was op dat moment nog niet bekend, maar de Amerikaanse correspondent in

Berlijn, William Shirer, pleitte er in ieder geval voor om daarin niet al te hard te zijn.

‘Van Édouard Daladier,’ schreef Shirer, ‘moet in ieder geval worden gezegd dat hij een moedig man was, een trouw patriot en een standvastig politicus. Maar in de crises van 1938 tot 1940 werd duidelijk dat hij niet opgewassen was tegen uitdagingen die om een staatsman van meer gewicht vroegen. Maar wie in de Franse politiek beschikt op dit moment wel over die kwaliteiten?’

Reynaud bood de door het aftreden van Daladier vacant geworden post van buitenlandse zaken eerst aan maarschalk Philippe Pétain aan, maar toen die weigerde besloot de premier zelf het ministerie te gaan leiden. Baudouin, die het feitelijke werk moest gaan doen, benoemde hij tot staatssecretaris.

De tweede minister die het veld ruimde was Lamoureux van financiën. Hij werd door Reynaud persoonlijk de laan uitgestuurd. In diens plaats benoemde de Franse premier Yves Bouthillier. Op aandringen van zijn maîtresse, gravin des Portes, werd de textielmiljonair Jean Prouvost minister van informatie.

De meest verrassende benoeming die dinsdag was ongetwijfeld die van Charles de Gaulle. De commandant van een van de vier Franse pantserdivisies was een paar dagen eerder tijdelijk tot generaal bevorderd en werd door Reynaud nu tot staatssecretaris op het ministerie van oorlog benoemd. Dit tot grote ergernis van Pétain en Weygand.

“Hij is nog maar een kind,” zei Weygand over de vijftigjarige de Gaulle tegen Reynaud, “en bovendien meer een journalist dan een officier. En hij heeft een veel te groot ego.”

Maar Weygands mening over de Gaulle was nog mild vergeleken met die van Pétain. De bejaarde maarschalk deed zijn beklag over de Gaulles benoeming bij Baudouin.

“Hij is arrogant, een intrigant en een chagrijn,” zei Pétain, inwendig kokend van woede.

Pétain stortte zijn hart echter pas echt uit bij de Britse generaal Spears.

“Hij denkt dat hij alles weet over gemechaniseerde oorlogvoering,” zei Pétain. “Zijn ijdelheid leidt ertoe dat hij denkt dat het voeren van een oorlog geen geheimen voor hem kent. Hij lijkt zelfs te denken dat hij het uitgevonden heeft. Maar ik ken hem ten voeten uit. Hij heeft maar een paar vrienden in het leger en dat is geen wonder want hij wekt de indruk dat hij op iedereen neerkijkt.”

Terwijl de sfeer in de Franse regering door Reynauds benoemingen alleen maar verder verzuurde, kwamen in de loop van de dag ook al geen opwekkende berichten van het front. De krachtsverhouding was dan ook schrikbarend in het nadeel van de Fransen. Tegenover bijna honderd Duitse divisies stonden langs een front van ruim driehonderd kilometer maar drieënveertig Franse divisies en enkele verzwakte cavaleriebrigades. De bijdrage van de Britten bestond nog slechts uit één infanteriedivisie en de restanten van een pantserdivisie, die voor een deel bij Duinkerken ten onder was gegaan. In de lucht was de *Luftwaffe* heer en meester. De Duitsers wierpen hun twee sterkste *Luftflotten* in de strijd en omdat de Britten vrijwel al hun squadrons uit Frankrijk hadden teruggetrokken, ondervonden die nauwelijks tegenstand. De tactiek van Weygand om zoveel mogelijk langs de Somme en de Aisne stand te houden en af te zien van een meer mobiele vorm van oorlogvoering bleek al op die eerste dag een ernstige misrekening.

‘Een gevecht zonder hoop,’ schreef kolonel Goutard van de afdeling militaire geschiedenis veelbetekenend in zijn dagboek. En hoewel de Fransen op sommige plaatsen verrassend goed standhielden was dat misschien wel de meest rake typering van de manier waarop de strijd zich die eerste dag ontwikkelde. Want zowel bij Abbéville als bij Péronne braken de Duitse gepantserde en gemotoriseerde troepen door de Franse verdedigingsstellingen en begon het front langs de Somme snel in te storten. (2)

De *51st Division*, de enige Britse divisie die bij Abbéville nog in de frontlijn stond, zag zich geplaatst tegenover een overmacht die ze, ondanks alle verwoede pogingen, niet tot staan kon brengen. Daar kwam nog bij dat de Britten de dagen daarvoor hun uiterste best hadden gedaan het Duitse bruggenhoofd op te ruimen, waardoor ze nauwelijks uitgerust aan de gevechten begonnen. Het warme zomerweer en de brandende zon deden de rest. In de moordende hitte werd elke beweging voor de uitgeputte manschappen een beproeving. De gevechten waren zo intens dat Britse troepen niet eens de tijd hadden om te eten. Duikbommenwerpers daalden onophoudelijk neer op hun posities en ze werden voortdurend beschoten met granaten, mortieren en mitrailleurs. De Duitse infanterie kwam in grijsgroene golven op hen af en hoewel ze er op sommige plekken in slaagden stand te houden, moesten ze machteloos toezien hoe colonnes tanks en pantserwagens langs hun posities trokken om hun aanvoerlijnen af te snijden. De dorpjes waarin ze stand probeerden te houden werden alleen nog bevolkt door in de steek gelaten hon-

den. In de stallen was het wanhopige geloei van de koeien te horen, die al dagen niet gemolken waren.

Naarmate de dag vorderde werd de strijd langs de Somme steeds grimmiger. Britten en Fransen deden hun best de vloedgolf aan vijandelijke troepen tegen te houden, maar slaagden daar nauwelijks in. De frontlijn die ze moesten verdedigen was veel te lang voor hun bescheiden krachten. De *1st Black Watch*, een Brits elitebataljon had een sector toegewezen gekregen van bijna vier kilometer. Ze deden hun best, klampten zich vast aan elke verdedigingsmogelijkheid die het terrein bood, maar konden niet voorkomen dat het ene peloton na het andere werd overweldigd, of gedwongen zich terug te trekken omdat het van de hoofdmacht afgesneden dreigde te raken. Tegen het eind van de middag moest ook het hoofdkwartier worden ontruimd.

‘De laatste man die om 18.00 uur vertrok,’ stond in het oorlogsdagboek van het bataljon, “verklaarde dat er nog steeds vijandelijk mortiervuur op de commandopost neerdaalde en dat alle gebouwen en voertuigen in brand stonden. *Captain Robertson, Major Younger, Captain Handley*, die door een verwonding de hele dag helse pijn had geleden, *Captain MacInnes* en *Colonel Buchanan* bleven met de verbindingsofficier en ongeveer dertig gewonden in de kelder. Andere gewonden en vele doden moesten worden achtergelaten op de plek waar ze getroffen waren. Er bleven slechts mannen achter die niet meer konden of wilden vertrekken.’

Tegen de avond was de positie van de Britse en de aangrenzende Franse divisie zo slecht dat de Britse generaal Victor Fortune aan de commandant van het Franse Tiende Leger een bericht stuurde waarin hij om toestemming vroeg zich te mogen terugtrekken op de Bresle, een riviertje twaalf kilometer verder naar het zuiden. Fortune kreeg de gevraagde toestemming, maar toen zijn troepen zich op weg begaven hoorde hij dat Duitse tanks al om zijn rechterflank waren getrokken en oprukten naar Rouen aan de bovenloop van de Seine. (3)

Aan de Quai d’Orsay deed de wanhopige Reynaud alles wat in zijn vermogen lag om het tij te keren. Dodelijk ongerust belde hij met de Amerikaanse president Roosevelt en smeekte hem zo snel mogelijk gevechtsvliegtuigen te sturen, zodat aan het verpletterende luchtoverwicht van de Duitsers een eind kon worden gemaakt. De Amerikaanse president beloofde dat zo snel mogelijk honderdvijftig eersteklas jagers naar Frankrijk zouden worden gestuurd om de totaal uitgeputte Franse luchtmacht te versterken.

Maar de Franse premier begreep heel goed, hoe blij hij ook met deze steun was, dat de posities langs de Somme en de Aisne niet langer houdbaar waren en dat daardoor waarschijnlijk Parijs en de Seine spoedig door de Duitse aanvalsspitsen zouden worden bereikt. De oude concepties van een stellingoorlog waren binnen een dag al vermorzeld onder de rupsbanden van de Duitse tanks en aan flarden gebombardeerd door de jankende zwermen Stuka's. Daarom liet de Franse premier zijn gedachten al vast gaan over hoe de strijd het best kon worden voortgezet.

Net als eerder vestigde Reynaud zijn hoop op de vestiging van een verdedigingsbolwerk in Bretagne. Als alle Franse troepen zich daarin konden terugtrekken moest het mogelijk zijn om een onneembare redoute op te bouwen, van waaruit met succes aan de herovering van Frankrijk kon worden gewerkt. Reynaud was er nog steeds van overtuigd dat de Duitsers zich geen lang voortslepende strijd konden veroorloven en dat standhouden, waar dan ook, uiteindelijk de ommekeer teweeg zou brengen. De Franse regering zou haar zetel in dat geval van Parijs naar Quimper verplaatsen.

Terwijl Reynaud zich wanhopig aan deze strohalm vastklampte, legde René de Chambrun de laatste hand aan het rapport dat hij als pasbenoemde militaire-attaché in Washington aan president Roosevelt wilde voorleggen. Hij begon zijn verslag met een beschrijving van de grenzeloze nonchalance van de Belgische *Chasseurs Ardennais* die verzuimd hadden de wegen in de Ardennen met omgehakte bomen en landmijnen te versperren, waardoor de Duitsers binnen twee dagen de beboste heuvels achter zich konden laten. Daarna beschreef hij hoe luchtdoelbatterijen en artillerie-eenheden van de Maas waren teruggetrokken, zonder dat ze daarvoor bevel hadden gekregen. Zelfs de burgerij spaarde de Chambrun niet. Hij berichtte dat bijna alle burgemeesters in Noord-Frankrijk hun post hadden verlaten, waardoor de paniek onder de bevolking onbeheersbaar was geworden.

Voor hij naar Lissabon vertrok om de oversteek naar de Verenigde Staten te maken, had de Chambrun Pétain opgezocht in diens bureau in het *Hôtel des Invalides*. De bejaarde maarschalk maakte zoals altijd een kalme, bijna stoïcijnse indruk, die scherp contrasteerde met de groeiende chaos in de hoofdstad. In zijn kantoor leek hij een schuilplaats te hebben gevonden waar geen enkele wanklank doordrong. De vader van de Chambrun was een oude vriend van Pétain en de maarschalk ontving de jonge officier met een vriendelijke glimlach. Minzaam luisterde hij naar wat de Chambrun te vertellen had en hoe hij dacht over de situatie waarin Frankrijk terecht gekomen was.

De maarschalk liet duidelijk merken dat hij zich helemaal kon vinden in wat de Chambrun aan president Roosevelt wilde berichten.

Toen de Chambrun afscheid genomen had, werd hij door Pétains adjudant naar de deur begeleid.

“Wat zouden we zonder de maarschalk moeten beginnen?” zei die op gedempte toon terwijl hij de Chambrun de hand schudde.

De jonge officier knikte slechts. Hij betwijfelde sterk of er überhaupt nog iemand was die Frankrijk van de ondergang kon redden. (4)

2.

De snel verslechterende situatie aan het front drukte een zwaar stempel op de vergadering van het *Comité de Guerre* later die dag. Toen Weygand een overzicht had gegeven van de ontwikkelingen heerste er een pijnlijke stilte.

“Het is in ieder geval zeker,” zei Reynaud toen, “dat de regering niet bereid zal zijn om met de Duitsers te onderhandelen, of ze nu oneervolle voorwaarden aanbieden of niet.”

“Als het ergste bewaarheid wordt,” bracht Weygand daar tegenin, “en de slag duidelijk verloren is, zou het juist van moed getuigen om met de vijand te onderhandelen.”

Daarmee lag het verschil van inzicht tussen de premier en de opperbevelhebber duidelijk op tafel. De diepe controverse tussen voor- en tegenstanders van onderhandelingen met de Duitsers, trok steeds diepere sporen in de politieke en militaire leiding. Was Churchill er een week eerder nog in geslaagd de rijen binnen de Britse regering te sluiten, Reynaud kreeg dat niet meer voor elkaar.

Geïrriteerd zei hij: “Mijn standpunt staat vast. Ik ben ervan overtuigd dat geen enkele vredesregeling of wapenstilstandsovereenkomst acceptabel is.”

Deze opmerking van de premier werd gevolgd door een geagiteerde discussie. Een van de afgevaardigden vroeg zich af wat in hemelsnaam de ineenstorting van het Negende Leger aan de Maas had veroorzaakt. Reynaud vond het een legitieme vraag, maar Weygand en Pétain zagen het nut er niet van in om daar dieper op in te gaan. Om de zaak niet verder op de spits te drijven maakte Reynaud met de opmerking dat het nu niet het moment was om dit soort vragen te beantwoorden, een eind aan de discussie.

Na afloop van de vergadering ontbood de premier de Britse generaal Edward Spears en overhandigde hem een nota, die hij onverwijld naar Londen

gestuurd wilde zien. Toen Spears aandachtig doornam wat Reynaud had geschreven, spatte de wanhoop en vertwijfeling hem in het gezicht.

‘Het is de overtuiging van generaal Weygand,’ las Spears, ‘dat als er niet gauw versterkingen komen, de slag verloren is. De aanvoer van Britse divisies moet daarom versneld worden. U heeft me laten weten dat de eerste divisie pas over zeven dagen in Frankrijk arriveert, maar dan kost het nog acht dagen om het aan het front te kunnen inzetten. Daarom is het waarschijnlijk dat deze divisie te laat zal arriveren. Mijn conclusie is dat in het licht van het vanochtend gestarte Duitse offensief de aanvoer en ontplooiing van de Britse divisies tot een maximum moet worden opgevoerd.’

Reynauds smeekbede om versterkingen beperkte zich niet tot een snelle en substantiële aanvoer van Britse divisies. Ook de Franse luchtmacht had dringend hulp nodig.

‘U zegt, ’schreef Reynaud, ‘dat vanwege de zware verliezen aan Britse jachtvliegtuigen, u momenteel slechts drie squadrons naar Frankrijk kunt sturen. U negeert daarmee het verzoek dat u op de derde juni is gedaan om onmiddellijk tien squadrons te sturen en daarna zo spoedig mogelijk nog eens tien. Ik geloof niet dat uw beslissing rekening houdt met het offensief dat vanochtend is begonnen. Als de Britse luchtmacht ons niet de ondersteuning biedt waarom wij vragen dan moet gevreesd worden dat de oorlog verloren is en Parijs op korte termijn door de vijand bezet zal worden.’

Aan het eind van de nota stelde Reynaud de Britse regering voor om alle luchtstrijdkrachten onder het bevel van generaal Weygand te plaatsen. Op die manier hoopte hij de coördinatie tussen de land- en luchtmacht te verbeteren. (5)

De woorden van Reynaud veroorzaakten in Londen veel irritatie. Churchill ergerde zich steeds meer aan de eindeloos lijkende reeks Franse verzoeken om extra troepen en vliegtuigen te sturen.

‘De situatie was voor ons bijzonder moeilijk,’ schreef hij in zijn memoires, ‘omdat enerzijds onze verplichting tegenover Frankrijk en anderzijds de noodzaak om een doeltreffend leger in het moederland op te bouwen en het eiland te versterken in onze benarde toestand voor grote onderlinge spanningen zorgde. Deze spanning als gevolg van onderling tegenstrijdige, maar hoogstnoodzakelijke maatregelen, was buitengewoon hevig. Desalniettemin voerden wij een vastberaden en standvastig beleid. Wij bleven de hoogste prioriteit verlenen aan het uitzenden van alle geoefende en uitgeruste troepen waarover wij beschikten, om de *British Expeditionary Force* in Frankrijk

weer op te bouwen. Verder waren onze inspanningen gewijd aan de verdediging van het eiland, ten eerste door het geregelde leger opnieuw te formeren en uit te rusten, ten tweede door de plaatsen die voor Duitse landingen in aanmerking kwamen te versterken en ten derde door de bevolking, voor zover mogelijk, te bewapenen en te organiseren. Voorts werden alle troepen die in het imperium bijeengebracht konden worden, naar Engeland gezonden. Het kwam ons voor dat het meest acute gevaar gelegen was in een landing van betrekkelijk geringe, doch in hoge mate mobiele Duitse tankstrijdkrachten, die onze stellingen zouden openrijten en onze verdediging in verwarring zou brengen én in landingen van Duitse parachutisten.’

Samen met de *Lord Privy Seal*, Clement Attlee, had Churchill direct na de ontruiming van Duinkerken de balans op gemaakt. Eerst werd gekeken naar de troepen die nog beschikbaar waren. De divisies van het geëvacueerde expeditieleger konden na aangevuld te zijn met zeven mobiele brigades op korte termijn weer naar Frankrijk worden overgebracht. Daarnaast beschikte het Britse leger over veertien territoriale divisies die negen maanden grondige training achter de rug hadden en daarom als eersteklas konden worden aangemerkt. Verder was er een volledig uitgeruste Canadese divisie in Engeland gearriveerd en was er een tweede pantserdivisie in oprichting die echter over nog geen enkele tank beschikte. Wel waren er genoeg geweren om deze troepen mee uit te rusten.

Het grote knelpunt werd echter gevormd door de artillerie en de afwezigheid van tanks en gemotoriseerde eenheden. Ruim tweeduizend stukken geschut waren in Duinkerken achtergebleven en daardoor beschikte het hele Britse leger nog maar over vijfhonderd van dit soort wapens. Ook het aantal tanks dat ingezet kon worden was schrikbarend laag. De inventarisatielijsten vermeldden dat er in Engeland vijfhonderd exemplaren over waren, waarvan er echter slechts vijftig bruikbaar waren voor een inzet aan het front. Weliswaar waren vanuit de Verenigde Staten schepen met materieel onderweg, maar die zouden op zijn vroegst over een week in de Engelse havens arriveren.

Ook de Britse marine had zware klappen opgelopen. Het verlies aan torpedobootjagers was enorm. Bovendien had de strijd om Noorwegen en de evacuatie van Duinkerken aangetoond dat de grote Britse oorlogsschepen kwetsbaar waren voor aanvallen uit de lucht.

Het enige krachtige verdedigingswapen waarover de Britten nog beschikten was de luchtmacht. Het belang daarvan was zo groot dat Londen niet be-

reid bleek om te tornen aan het aantal van vijftientig squadrons dat voor de verdediging van het eiland minimaal noodzakelijk werd geacht. Aan het Franse verzoek om eerst tien en daarna nog eens tien squadrons naar het vasteland over te brengen kon daarom onmogelijk gehoor worden gegeven. Alles bij elkaar bood de gevechtskracht van het Britse leger een ontluisterend beeld.

Het offensief dat de Duitsers op 5 juni 1940 langs de Somme en de Aisne begonnen, was voor Churchill in één opzicht een opluchting: het verkleinde de kans op een directe invasie van de Britse zuidkust. Want ondanks de behouden terugkeer van meer dan driehonderdduizend ervaren frontsoldaten, zou het toch zeker enkele weken duren voor die voldoende hersteld waren om een Duitse poging Het Kanaal over te steken het hoofd te kunnen bieden.

Omdat van de Britse bijdrage blijkbaar niet veel meer verwacht mocht worden, richtte de hoop van Reynaud zich op de Verenigde Staten. De belofte van Roosevelt om zo snel mogelijk honderdvijftig gevechtsvliegtuigen naar Frankrijk te sturen moest echter meer als een symbolisch gebaar worden gezien, dan een bijdrage die erop gericht was het oorlogstij in Frankrijk echt te doen keren. In Washington was men na de evacuatie bij Duinkerken tot de conclusie gekomen dat door de geallieerde aftocht de krachtsverhouding op het vasteland zo radicaal was gewijzigd dat het Franse leger geen schijn van kans meer maakte. Ook de Amerikaanse druk op Churchill om de Fransen te blijven steunen moet in dat licht worden gezien.

‘Als antwoord op Reynauds bijna deerniswekkende smeekbeden om hulp,’ schreef de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Cordell Hull, in zijn memoires, ‘drong president Roosevelt er bij Churchill op aan om vliegtuigen naar Frankrijk te sturen, maar de premier weigerde dat. Bullitt, de Amerikaanse ambassadeur in Parijs, was zo verontwaardigd over dit besluit dat hij op 5 juni de president en mij deelgenoot maakte van zijn vrees dat de Britten hun luchtmacht en vloot wel eens achter de hand konden houden om ze bij onderhandelingen met Hitler als troef te kunnen uitspelen.’

Bullitt, die er steeds weer in slaagde om in deze turbulente dagen de verkeerde conclusies te trekken, sloeg ook hier de plank volledig mis.

‘De president en ik,’ schreef Hull, ‘waren een andere mening toegedaan. Met Frankrijk was het volgens ons afgelopen, maar wij waren ervan overtuigd dat Groot-Brittannië, onder leiding van de ontembare Churchill, van plan was om door te vechten. Er zou geen sprake zijn van onderhandelingen tussen Londen en Berlijn. Hadden wij enige twijfel gekoesterd over de vraag

of de Britten vastbesloten waren te blijven strijden, dan zouden wij de maatregelen tot materiële hulpverlening achterwege hebben gelaten. Het zou immers niet logisch zijn geweest om wapens naar Engeland te sturen als wij geloofd hadden dat Churchills regering zich aan Duitsland zou uitleveren vóór ze daar aankwamen.’ (6)

Tegen de avond keerde Spears bij Reynaud terug met een antwoord uit Londen. De Britten, liet Spears weten, waren bereid om alle bommenwerpers onder één commando te brengen, maar dan wel van een Britse opperofficier. Het commando over de jachtvliegtuigen wilde de Britse regering in eigen hand houden, omdat ze het praktisch nut van een gemeenschappelijk commando niet inzag. Bovendien betwijfelde ze of Weygand wel in staat was om op een adequate manier leiding te geven aan gevechtsvliegtuigen.

“Een goed georganiseerde luchtmacht is iets,” had Spears te horen gekregen, “waar de Fransen geen notie van hebben. Ze hebben geen enkele moeite gedaan om die van ons te bestuderen.”

Spears overhandigde Reynaud daarna een persoonlijk bericht van Churchill, dat ongewoon scherp van toon was.

‘Uw voorstellen,’ stond er, ‘zullen door de generale staf, die opdracht heeft gekregen om zo spoedig mogelijk twee divisies te sturen, worden bestudeerd. Sta me toe u erop te wijzen dat uw divisies die uit Duinkerken zijn geëvacueerd zeker een maand niet inzetbaar zijn. Daarom proberen we nog een derde divisie van onszelf binnen veertien dagen te sturen. De eis over de luchtmacht was alles bij elkaar onredelijk en heeft op iedereen hier de slechtst denkbare indruk gemaakt.’

De niet makkelijk van zijn stuk te brengen Reynaud knipperde even nerveus met de ogen toen hij die laatste zin las. (7)

3. (kaart 1 en 3)

Zo gauw het op woensdag 6 juni 1940 licht werd zetten de Duitsers hun offensief in zuidelijke richting voort. Opnieuw beten de Fransen fel van zich af. De taaiheid en zelfopoffering waarmee ze zich verzetten hadden de Duitsers nog niet eerder ontmoet. Jankende zwermen Stuka’s richtten nauwelijks paniek meer aan in de Franse gelederen. De Franse kanonnières bleven bij hun stukken, hoe zwaar de aanvallen ook waren en vernietigden aanzienlijke aantallen Duitse tanks.

‘In de zwaargehavende dorpen,’ schreef Karl von Stackelberg in zijn oorlogsdagboek, ‘verdedigden de Fransen zich tot de laatste man. Sommige

egelstellingen vochten nog door toen onze infanterie al kilometers verder was.’

Het taaie verzet van de Fransen zorgde ervoor dat de Duitse opmars ook deze tweede dag van het offensief lang niet zo spectaculair verliep als in de eerste dagen van *Fall Gelb*. De twee korpsen van de *Gruppe Kleist* slaagden er aanvankelijk niet in om een doorbraak te forceren en de verliezen waren enorm. Een van de korpsen verloor op 5 en 6 juni 1940 bijna twee derde van de tanks waarmee aan het offensief begonnen was.

Maar in de loop van de dag brak de Zevende Pantserdivisie van generaal Erwin Rommel door de Franse verdediging en spleet het Tiende Leger van generaal Robert Altmayer nagenoeg in tweeën. De Duitse generaal, die zich opnieuw niet druk maakte over de beveiliging van zijn flanken, gaf zijn regimentscommandanten opdracht om vol gas door te rijden. Het doel wees hij aan op een haastig opengeslagen wegenkaart: de stad Rouen aan de bovenloop van de Seine, bijna zeventig kilometer verder naar het zuiden. De Duitse tankcommandanten hoefden slechts de Franse richtingaanwijsborden te volgen om er te komen. (8)

De opmars van Rommels pantserdivisie miste zijn uitwerking niet. Langzaam maar zeker bezweek de Franse verdediging onder deze mokerslag. De Britten van de *51st Division* vielen haastig terug op de Bresle, de Franse troepen op hun rechterflank met zich meeslepend. Weygand gaf Altmayer opdracht om ten koste van alles de posities langs dit riviertje te behouden en stelde een krachtige mobiele reserve beschikbaar om de gaten die in de verdediging geslagen waren te dichten. Maar onder druk van de *Gruppe Hoth* begon ook het Franse Zevende Leger, dat tussen Amiens en Chauny stond opgesteld, te wijken. Duitse tanks bereikten Roye en Noyon en rukten langs de Oise verder op in de richting van Compiègne. De Franse legercommandant, generaal Frère, wierp een bataljon Char B's in de strijd, zo'n beetje de laatste tanks waarover hij beschikte, maar die werden onmiddellijk door de *Luftwaffe* onder vuur genomen. Het bataljon liep zware averij op nog voor het in staat was om zich te ontplooiën.

‘De slag begint pas,’ telegrafeerde Weygand naar zijn onder steeds grotere druk rakende troepen, ‘en u heeft het tot nu toe uitstekend gedaan. Houd stand in de tweede lijn.’

Om half elf 's ochtends kwam in Parijs het *Comité de Guerre* bij elkaar in de werkkamer van Reynaud. Behalve de premier waren Pétain, Weygand, Darlan, Baudouin en de Britse generaal Spears aanwezig. Reynaud zag er

opgewekt uit. President Lebrun had al de wijzigingen in zijn kabinet geratificeerd en daarmee was de verwijdering van Daladier, zijn voornaamste kwelgeest, uit het centrum van de macht een feit. Dat, in combinatie met de nieuwe benoemingen had de premier zichtbaar goed gedaan.

Maar dat goede humeur werd al snel bedorven toen Weygand zich ongekend negatief uitliet over het bericht dat Churchill de vorige dag had gestuurd. Bovendien bleek de geallieerde opperbevelhebber niet erg gelukkig met de terugtocht van de Britse *51st Division*. Met die laatste opmerking raakte hij in conflict met Spears, die met klem bestreed dat de Britse terugtocht een tactische blunder was. Toen Reynaud om de aandacht wat af te leiden het gesprek op de Britse luchtsteun bracht, was dat voor Weygand slechts aanleiding om zich opnieuw buitengewoon negatief over zijn Britse bondgenoten uit te laten.

“Wat er op het ogenblik in de lucht gebeurt,” zei hij een zure blik in de richting van Spears werpend, “is slechts een herhaling van wat er bij Arras gebeurde toen de Britten weigerden aan te vallen. Ik onderschrijf elk woord dat generaal Vuillemin heeft geschreven! *Mister Churchill* mag dan misschien denken dat onze eisen onredelijk zijn, maar als hij de conditie zou zien waarin ons leger verkeert dan zou hij het waarschijnlijk ook onredelijk vinden dat we doorgaan met vechten.”

Spears, die wel wat gewend was en meestal prima overweg kon met de tegendraadse Fransen, begon nu zijn geduld te verliezen.

“*Mon Général,*” zei hij elke schijn van vriendelijkheid vermijgend, “we hebben geen verborgen agenda. We slaan toe waar het de vijand de meeste pijn doet. En wat de luchtmacht betreft, het is natuurlijk niet mijn zaak, maar heeft u luchtmaarschalk Barratt laten weten welke doelen u in gedachten heeft en welke verkenningsvluchten u noodzakelijk acht?”

Tot grote verbazing van alle aanwezigen verklaarde Weygand dat hij de Britse luchtmaarschalk Barratt sinds het begin van de operaties nog nooit gezien of gesproken had. Daarop wendde Spears zich tot Reynaud en zei zo vriendelijk mogelijk dat Weygand en Barratt elkaar zo snel mogelijk zouden moeten ontmoeten en dat hij dat graag wilde regelen.

Maar Weygand was niet meer te stoppen. Zonder zich iets aan te trekken van wat Spears zei, beklagde hij zich over het feit dat de Britse luchtmacht van het begin af aan een veel te geringe bijdrage had geleverd aan de strijd in de lucht en dat ze, net als het Britse expeditieleger, zich meer leek te be-

kommeren om de verdediging van het eigen grondgebied dan om het lot van de Fransen.

Reynaud kreeg zichtbaar genoeg van de woordenwisseling tussen de twee generaals. Om een eind aan de discussie te maken las hij de nota van Churchill nog een keer voor en vroeg toen aan Spears: “Kan er echt niet meer gedaan worden? Dit is wel erg weinig gezien de hopeloze situatie waarin we ons bevinden. Zijn de implicaties daarvan wel voldoende tot Londen gedrongen? Wat heeft een groot aantal jachtvliegtuigen in Engeland nog voor zin als Frankrijk op de knieën ligt? Er mag geen enkele limiet worden gesteld aan uw inzet als het een kwestie is van leven of dood. Dat is de realiteit waarmee we te maken hebben sinds de beslissende strijd gisteren begon.”

Weygand knikte instemmend.

“Zeg uw premier alstublieft,” zei hij, “dat als hij de conditie kon zien waarin de mannen en de divisies die we momenteel in de strijd werpen verkeren, hij waarschijnlijk niet zou aarzelen om extra squadrons jachtvliegtuigen beschikbaar te stellen. We doen ons uiterste best om onze troepen uit Duinkerken tot divisies om te vormen, maar dat neemt niet weg dat ze slecht zijn uitgerust en nauwelijks over artillerie beschikken. Maar we hebben simpelweg geen keus. We verkeren in dodelijk gevaar!”

Spears die begon in te zien dat hij de wanhoop van de Fransen moeilijk kon negeren, beloofde dat hij deze boodschap woord voor woord aan Churchill zou overbrengen.

Reynaud vroeg toen aan Weygand hoe hij dacht over de verdediging van een redoute in Bretagne

“Ik kan geen enkele garantie geven dat daarin stand kan worden gehouden,” antwoordde de generaal. “Zelfs niet voor korte tijd.”

“In dat geval,” zei Reynaud, “en als het ons niet mogelijk gemaakt wordt om vrede te sluiten op voorwaarden die de eer en de vitale belangen van Frankrijk overeind houden, zullen we de oorlog vanuit Noord-Afrika voortzetten.”

Weygand schudde verbijsterd met het hoofd. Hij merkte op dat een dergelijke verandering in het concept van de operaties hem voor grote problemen stelde. Bovendien, zei hij, was de Franse troepenmacht in Noord-Afrika buitengewoon bescheiden. Slechts zeven divisies, voornamelijk bestaande uit inheemse manschappen die met verouderd materieel waren uitgerust en noch over tanks, noch over luchtafweergeschut beschikten. Hij beloofde echter dat

hij contact zou opnemen met generaal Noguès, de commandant van de Franse troepen aldaar.

“Akkoord,” zei Reynaud, “Maar bedenk wel dat Noord-Afrika niet door de Duitsers maar door de Italianen zal worden aangevallen.”

Pétain die tot dan toe, zoals meestal, zwijgend de vergadering volgde, merkte op dat als de huidige veldslag verloren werd er niets anders op zat dan met de vijand onderhandelingen te beginnen.

“Alleen als we acceptabele voorwaarden kunnen krijgen,” zei Reynaud chagrijnig en sloot de vergadering.

Meteen na afloop liep de Franse premier met Spears naar de deur. Reynaud had het gevoel dat de verstandhouding met de Britten door de opstelling van Weygand en Pétain zwaar op de proef werd gesteld.

“U weet dat Churchill mijn onvoorwaardelijk vertrouwen geniet,” zei hij vergoelijkend tegen de Britse generaal terwijl hij hem de hand drukte. Spears knikte en zei dat iedereen in Londen zijn uiterste best deed om dat niet te beschamen. (9)

4. (kaart 3)

Meteen na de lunch keerde Spears in gezelschap van de Britse ambassadeur, Sir Robert Campbell, terug op het kantoor van Reynaud aan de *Rue Saint-Dominique*. De generaal overhandigde de premier een handgeschreven brief die hij samen met Campbell had opgesteld.

‘Met betrekking tot de opmerkingen van generaal Weygand,’ las Reynaud toen hij zijn *pince-nez* had opgezet, ‘wil ik graag een paar punten onder uw aandacht brengen. Er bestaat een groot verschil tussen de Franse en Britse luchtmacht. De Franse luchtmacht wordt beschouwd als een soort verlengstuk van het leger. Het is niet meer dan een wapen in handen van de opperbevelhebber. Bij ons geldt dat maar voor een beperkt deel van de luchtmacht. Het overgrote deel heeft een eigen strategie en opereert geheel zelfstandig. Het is onvermijdelijk dat een luchtmacht met een eigen beleid moeilijk ondergeschikt kan worden gemaakt aan een commando dat totaal afwijkende opvattingen heeft. Ik moet zeggen dat als generaal Weygand op het standpunt blijft staan dat de rol van onze regering en onze luchtmacht er alleen in bestaat om zo veel mogelijk vliegtuigen ter beschikking te stellen, die dan volgens zijn concept dienen te worden ingezet, we in de grootste problemen zullen raken.’

Reynaud kon het nodige begrip opbrengen voor dit standpunt. De Britse en Franse visie lagen te ver van elkaar. Nieuwsgierig ging hij verder. Welke oplossing hadden Spears en Campbell bedacht?

‘Wat werkelijk nodig is op dit moment,’ las de Franse premier, ‘is dat de wensen van generaal Weygand worden omgezet in termen die voor de Britse luchtmacht aanvaardbaar zijn en dat er iemand is die hem daarbij assisteert. Zoals ik vanochtend opmerkte is het evident dat de situatie zoals die door een van onze eigen luchtmachtofficieren uitgelegd kan worden door ons commando beter begrepen zal worden dan wanneer dat op een manier gebeurt die in Engeland slechts tot misverstanden en irritaties zal leiden.’

Reynaud gaf na het lezen van de brief toe dat hij het standpunt van de Britse generaal begreep en dat hij instemde met diens voorstel.

Spears, die blij was dat hij de Franse premier eindelijk eens alleen in het bijzijn van de ambassadeur kon spreken, zei dat hij volledig achter diens plan stond om de strijd eventueel vanuit Noord-Afrika verder te voeren.

Reynaud, duidelijk ingenomen met die woorden, legde uit welke stappen hij genomen had om Parijs te verdedigen en voor welke problemen hij zich gesteld zag om de strijd elders voort te zetten. De Franse generale staf had hem laten weten dat er maar twintigduizend rekruten per maand naar Noord-Afrika konden worden gestuurd om opgeleid te worden, veel te weinig om de strijd van daaruit met succes te kunnen blijven strijden. Reynaud wilde daarom de nieuwe staatssecretaris van oorlog, Charles de Gaulle, naar Londen sturen om te kijken of de Britse marine bereid was om op korte termijn ruim honderdduizend rekruten naar Noord-Afrika over te brengen. Dat was volgens de Franse premier meteen een mooie gelegenheid om de nieuwe staatssecretaris kennis te laten maken met de Britse leiders.

Na zijn bezoek aan Reynaud reed Spears naar het kantoor van Pétain aan de *Boulevard des Invalides*. De Britse generaal was buitengewoon verontrust over de opmerking van de bejaarde maarschalk tijdens de vergadering die ochtend met het *Comité de Guerre* om met de Duitsers onderhandelingen te beginnen.

Pétain ontving Spears hartelijk. Toen de Britse generaal zijn zorgen kenbaar maakte, nam Pétain hem mee naar zijn bureau waarop een kaart van Frankrijk lag opgevouwen. Met zijn bleke met leverschillen bedekte hand wees hij de lijn aan waar op dat moment de Franse en Duitse divisies met elkaar in gevecht waren.